

Н.Ю. ЄРШОВА, канд. економ. наук, доц., НТУ «ХПИ», Харків
М.М. ТЕРЗЕМАН, студент, НТУ «ХПИ», Харків

ЩОДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглядаються методичні підходи до аналізу та фінансових результатів та оцінки фінансового стану підприємств. Сформульовані групи управлінських проблем, пов'язані з підвищенням фінансової стабільності підприємств. Запропоновані етапи аналізу фінансового стану підприємства, які дозволять здійснювати обґрунтований вибір методів фінансового оздоровлення підприємства.

В статье рассматриваются методические подходы к анализу и финансовым результатам и оценке финансового состояния предприятий. Сформулированы группы управленческих проблем, связанные с повышением финансовой стабильности предприятий. Предложены этапы проведения анализа финансового состояния, что позволит осуществлять обоснованный выбор методов финансового оздоровления.

In article methodical approaches to the analysis both financial results and an estimation of a financial condition of the enterprises are considered. The groups of administrative problems connected with increase of financial stability of the enterprises are formulated. Stages of carrying out of the analysis of a financial condition of the enterprise that will allow to carry out the proved choice of methods of financial improvement of the enterprise are offered.

Постановка проблеми. Методичні підходи до аналізу та фінансових результатів та оцінки фінансового стану підприємства широко розглядаються в спеціальній літературі з економічного аналізу, аналізу господарської діяльності, менеджменту, антикризового менеджменту. Необхідність оцінки фінансового стану підприємства обумовлена об'єктивними потребами практики. Інструменти аналізу дозволяють встановити й оцінити фінансовий стан підприємства й зрозуміти, чому це положення виникло. Керівники підприємств, дивлячись у майбутнє, увесь час приймають рішення, які базуються на результатах аналізу, перш за все, фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останній час питання, пов'язані з аналізом фінансового стану та фінансових результатів діяльності знайшли своє відображення у роботах таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як: І. Ансофф, С.Г. Беляєв, І.О. Бланк, А.П. Градов, В.Я. Заруба, М.О. Кізім, Е.М. Коротков, А.П. Ковальов та інші. Деякі автори приділяли більшу увагу методикам у рамках планування діяльністю підприємства, інші науковці займалися розробкою системи показників. Значна увага приділяється аналізу фінансового стану в рамках антикризового менеджменту.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування етапів аналізу фінансового

стану підприємства на основі групування управлінських рішень та можливих заходів фінансового оздоровлення підприємств.

Результати дослідження. Всі управлінські рішення, пов'язані з підвищенням фінансової стабільності можна звести до трьох груп проблем:

- завдання, пов'язані з управлінням фінансовою діяльністю;
- засоби, що дозволяють вирішити поставлені завдання;
- умови, у яких завдання можуть вирішуватися.

1 Завдання, пов'язані з управлінням фінансовою діяльністю підприємств можуть бути зведені до одного загального стратегічного завдання – збільшення оборотного капіталу підприємства; що дозволяє продовжити «зрілість» і відсунути неминучу «старість». Отже, управлінням повинне приводити до приросту активів підприємства. Однак, щоб цей приріст був постійним, підприємство повинне підтримувати платоспроможність і рентабельність. Приріст активів може бути отриманий як шляхом самофінансування, так і залученням позикового капіталу. Самофінансування досягається збільшенням капіталу за допомогою випуску додаткових акцій, політикою розподілу прибутку й вибором методів амортизації. Позиковий капітал залучається шляхом одержання різних кредитів, поширенням облігацій і за допомогою лізингу. Оптимізація активу балансу необов'язково припускає ріст левериджу. У ряді випадків, навпаки, необхідно домагатися більше високої рентабельності, тобто максимально можливого прибутку при даній структурі балансу, що й дозволяє робити зростаючий коефіцієнт заборгованості або леверидж. Крім того, актив може збільшуватися не тільки за рахунок росту вартості його складових, але й за рахунок їхньої комбінації. Точно також вартість підприємства звичайно перевищує суму вартості його окремо взятих активів. Ця різниця являє собою гудвіл. Чим краще організовані технологічні, комерційні й фінансові процеси підприємства, тим більше гудвіл.

2 Засоби вирішення завдань, пов'язаних з оптимізацією структури балансу. Головний фінансовий інструмент, що забезпечує рішення облікових завдань – гроші. Саме вони забезпечують ріст активів, тому вони повинні працювати. Договірна природа фінансових інструментів розкривається через облік зобов'язань – дебіторської й кредиторської заборгованості. Зобов'язання в загальному виді можна визначити як, те що впливає з договору. Звідси варто оцінити зобов'язання як дію, що повинна відбутися в найближчому майбутньому, а саме це перетворює самі зобов'язання в предмет купівлі-продажу. З фінансових пасивів варто виділити вкладення інших фірм у статутний капітал підприємства. Ці вкладення можуть бути зроблені в різній формі, але для фінансового аналізу є важливими обставини, пов'язані з економічною і юридичною самостійністю підприємства. Робота з фінансовими інструментами часто носить дуже складний характер і в цей час вимагає не тільки математичного апарата, який використовують в традиційній бухгалтерії.

3 Управління фінансовою діяльністю відбувається здійснюється

певними людьми й у певних умовах. Звідси три моменти визначають умови управління: люди й цінність, що вони надають своїм цілям; час, що змінює пріоритети цілей і їхня цінність; ризик, що несе кожне, приймаюче рішення. Певне джерело ризику пов'язаний з вибором облікової політики, що формує підприємство, а також з аналізом бухгалтерської звітності. Треба завжди пам'ятати, що рішення приймаються в умовах ентропії, ступінь якої може бути обчислена. Щоб зменшити ризик, тобто знизити його до розумних меж, відповідальний фінансист при виробленні й ухваленні рішення повинен опиратися на певну інформацію, оцінка якої також несе в собі ризик. Але ризик можна зменшити, правильно його оцінюючи й одержуючи інформацію, досить точну й прийнятну для прийняття діючих рішень, тобто рішень виправданих і оптимальних. Між моментом t_0 , на який складена звітність, і моментом t_{+i} ознайомлення з нею лежить лаг і чим він довше, тим складніше аналіз і сумнівніше його результати. Сама звітність носить уже штучний характер, тому що момент t_0 уже пройшов і може бути пройшов давно, а аналітик працює зі звітністю, що відображає ситуацію, який давно вуж немає. Облікова політика, формована адміністрацією, відкриває безмежний простір для вибору методологічних прийомів, використання яких може радикально міняти всю картину фінансового становища підприємства. Наприклад, вибір методу оцінки запасів товарно-матеріальних цінностей, спосіб нарахування амортизації змінює фінансову ситуацію, представлену в балансі, і у звіті про фінансові результати.

Фінансовий стан підприємства розглядається як результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин усередині підприємства й визначається всією сукупністю виробничо-господарських факторів. Дія кожного з факторів може бути основою для висновків про можливості фінансового оздоровлення підприємства.

З огляду на, що підприємство є одночасно й суб'єктом і об'єктом аналізу, який враховує уві фактори в системі підприємство-зовнішнє середовище. Найбільш важливим представляється розподіл факторів на зовнішні й внутрішні. Перші не залежать від організації роботи самого підприємства, їхня зміна непідвласна волі підприємства. До таких факторів ставляться: зміна системи оподаткування, ріст тарифів на енергоносії, транспортні перевезення й утримування соціальних об'єктів підприємства. Другі – прямо залежать від рівня менеджменту на підприємстві і є основою для визначення внутрішніх резервів відновлення платоспроможності.

Основний підхід до діагностики фінансового стану заснований на послідовній оцінці дії внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають глибину фінансової кризи, вибір і перспективність застосування методів фінансового оздоровлення. Діагностика фінансового стану здійснюється в наступній логічній послідовності:

- стан реалізації й виробництва продукції;
- склад і структура продукції, що випускається;

- конкурентоспроможність продукції;
- наявність і ефективність використання виробничих ресурсів;
- оцінка фінансового результату діяльності;
- фінансовий стан підприємства і його фінансова стабільність;
- ефективність управління фінансовими ресурсами.

Така послідовність кроків у діагностиці фінансового стану підприємства дозволяє встановити фінансовий стан, можливість фінансового оздоровлення.

Комплексний підхід до діагностики фінансово-економічного стану дозволяє визначити ступінь неспроможності підприємства. Взаємозв'язок етапів діагностики фінансово-економічного стану й причин неплатоспроможності представлена на рис. 1.

Діагностика фінансово-економічного стану дозволяє визначити загальні, типові й індивідуальні причини влучення підприємств в «зону фінансової нестабільності».

Рис. 1. Етапи діагностики фінансового стану підприємства

До загальних причин неплатоспроможності, виявленим у результаті оцінки фінансово-економічного стану підприємств, можна віднести наступні:

1 Низька конкурентоспроможність продукції, що виражається в низьких споживчих характеристиках товарів і у високих цінах.

2 Несвоєчасне надходження виторгу при продажі ліквідної продукції.

3 Низька питома вага грошової складової у виторзі від реалізації продукції у зв'язку з бартерним характером товарних відносин між підприємствами.

4 Дебіторська заборгованість за отриману, але неоплачену продукцію, що стає причиною росту кредиторської заборгованості підприємства і є не тільки вилученим з обороту капіталом, але й нав'язаними підприємству майном.

5 Неефективне управління майновим комплексом, що не дозволяє виділити: функціонуючі основні фонди; нефункціонуючі в цей час, але перспективи, що мають, застосування; нефункціонуючі основні фонди, що не мають перспективи застосування внаслідок морального старіння або припинення виробництва продукції, для якої вони використовувалися.

Кожне неплатоспроможне підприємство має індивідуальні причини влучення в кризовий фінансовий стан, які пов'язані з неправильним вибором ринкової ніші, організацією маркетингової й збутової політики, неправильною організацією орендних відносин.

Фінансовий стан підприємства визначається на основі розрахунку показників. Групи показників – індикаторів фінансово-економічного стану – утворюють критерії застосування до підприємства методів фінансового оздоровлення.

Критеріями вибору методів фінансового оздоровлення є наступні групи показників.

1 група. Показники оцінки структури балансу:

- коефіцієнт поточної ліквідності (Кт.п.);
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами (K_{OCC}).

На такому підприємстві застосовуються загальні методи фінансового оздоровлення й оперативні заходи щодо відновлення платоспроможності.

2 група. Показники, що характеризують ефективність керування підприємством:

- рентабельність продукції;
- рентабельність активів;
- рентабельність власного капіталу;
- наявність збитків.

На підприємстві із задовільними позитивними значеннями показників рентабельності й відсутніх збитків застосовуються локальні заходи щодо поліпшення фінансового стану.

3 група. Показники, що характеризують виробничий і ринковий потенціал:

- показники стану виробництва й реалізації продукції;
- показники стану й використання виробничих ресурсів: чисельність, продуктивність праці, коефіцієнт зношування основних фондів, фондівіддача, структура оборотних активів, оборотності оборотних активів.

В результаті діагностики фінансово-економічного стану визначається

можливість збереження й використання виробничого й ринкового потенціалу підприємства. Незадовільні значення показників виробничого й ринкового потенціалу свідчать про глибоку фінансову й виробничу кризу й вимагають, у випадку збереження підприємства, послідовного застосування всього комплексу методів фінансового оздоровлення.

Алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення на основі наведених вище критеріїв представлений на рис. 2.

Рис. 2. Алгоритм вибору методів фінансового оздоровлення підприємства

Алгоритм фінансового оздоровлення включає наступні етапи.

1 етап. Усунення зовнішніх ознак кризового стану. Ціль застосування методів першого етапу – доведення коефіцієнта поточної ліквідності й забезпеченості власними оборотними коштами до нормативного рівня. Застосування оперативних методів фінансового оздоровлення важливо й для рентабельних, стійких підприємств. Оперативні методи відновлення платоспроможності: удосконалювання платіжного календаря; регулювання рівня незавершеного виробництва; переклад низько оборотних активів у високооборотні; переоформлення короткострокової заборгованості в довгострокову; проведення інших оперативних заходів.

2 етап. Проведення локальних заходів щодо покращення фінансового стану. Ціль застосування методів фінансового оздоровлення – забезпечення стійкого фінансового стану підприємства в середньостроковій перспективі, що проявляється в стабільному надходженні виторгу від реалізації, достатньому рівні ліквідності активів, підвищенні рентабельності продукції до 3-5 %.

На другому етапі застосовуються наступні методи: забезпечення достатності фінансових ресурсів для покриття знову виникаючих поточних зобов'язань; поступове погашення старих боргів. При реалізації методів другого етапу оцінюється можливість залучення додаткових внутрішніх джерел фінансування. До таких джерел ставляться: реалізація непотрібних і не використовуваних високооборотних активів, скорочення витрат до мінімально припустимого рівня, проведення енерго- і ресурсозберігаючих заходів.

3 етап. Створення стабільної фінансової бази. Застосування методів фінансового оздоровлення третього етапу вимагає залучення додаткових інвестицій. Метою довгострокових методів фінансового оздоровлення є забезпечення стійкого фінансового становища підприємства в довгостроковій перспективі – створення оптимальної структури балансу, фінансових результатів, стійкої фінансової системи підприємства до несприятливих зовнішніх впливів. Довгостроковими методами фінансового оздоровлення є: активний маркетинг із метою пошуку перспективної ринкової ніші, здійснення пошуку інвестицій, зміна активів під нову продукцію.

Ефективність застосування методів фінансового оздоровлення визначається шляхом фінансового прогнозування, що дає можливість порівнювати різні варіанти антикризового керування, попереджати негативні наслідки реалізації антикризових процедур.

Висновки. Таким чином, необхідність аналізу фінансових результатів та оцінки фінансового стану підприємства обумовлена об'єктивними потребами функціонування та розвитку підприємства. Аналіз займає центральне місце в процесі управління підприємством. Вибір інструментарію аналізу фінансового стану обумовлюється цілями, об'єктами та іншими параметрами а дозволяє впроваджувати обґрунтовані заходи фінансового оздоровлення.

- Список літератури:**
- 1.** *Хохтомлянский А.А.* Комплексная оценка финансового состояния предприятия на основе использования матричных моделей / А. Хохтомлянский, Т. Черната, А. Северина // Управление экономикой: теория и практика. – 2004. – № 2.
 - 2.** *Єршова Н. Ю.* Формування системи фінансових індикаторів для оцінки фінансового стану підприємств промисловості (на прикладі підприємств машинобудування) / Н. Ю. Єршова // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2007.
 - 3.** *Марюта А. Н.* Системный анализ в управлении производством и технологиями / А.Н. Марюта. – Днепропетровск: Баланс, бизнес, 1998. – 315 с.
 - 4.** *Гавриленко В.А. Гавриленко В.В.* Теоретичні та методичні аспекти оцінки фінансового стану підприємства / В.А. Гавриленко, В.В. Гавриленко // Економіка і право. – 2002. – № 1.
 - 5.** *Єршова Н.Ю.* К вопросу экономической диагностики банкротства и финансового кризиса предприятий / Н.Ю. Ершова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2004.
 - 6.** *Пономаренко В.С.* Стратегічне управління розвитком підприємства / В.С. Пономаренко, О.І. Пушкар, О.М. Тридід. – Х.: Вид-во ХДЕУ, 2002. – 640 с.
 - 7.** *Малярець* Обоснование системы измерителей для комплексной оценки деятельности предприятия // Труды Одесского политехнического университета. – 2004. – № 1.

Надійшла до редколегії 27.04.2011.